

2-басылым

Қазақ тілі

Оқулық

B2

Астана, 2017

ортадан жоғары деңгей

Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитетінің тапсырысы бойынша Қазақстан Республикасының тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында шығарылды.

Издание выпущено по заказу Комитета по развитию языков и общественно-политической работы Министерства культуры и спорта Республики Казахстан в рамках “Государственной программы развития и функционирования языков в Республике Казахстан на 2011-2020 годы”

*“Үздіксіз білім беру моделі арқылы «Қазақ тілін шетел тілі немесе екінші тіл ретінде оқыту» әдістемесі негізінде қазақ тілін оқытуға арналған типтік оқу-әдістемелік кешені” жобасы аясында әзірленген ортадан жоғары деңгейді оқытуға арналған “Қазақ тілі” оқулығы
(Жобаға жетекшілік жасаған – М. М. Мұқаметқали, п.ғ.к.)*

Пікір жазғандар:

З.С. Күзекова – Назарбаев университеті Қазақ тілі, әдебиеті, мәдениеті кафедрасының профессоры, филология ғылымдарының докторы;

Ш.Қ. Құрманбаева – Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті Қазақ тіл білімі кафедрасының профессоры, педагогика ғылымдарының докторы;

М.С. Жолшаева – С. Демирел университеті Қазақ филологиясы кафедрасының профессоры, филология ғылымдарының докторы.

А.Ф. Зейнулина – С. Торайғыров атындағы Павлодар мемлекеттік университеті Қазақ тілі және журналистика кафедрасының профессоры, филология ғылымдарының кандидаты.

А.К. Балабеков, А.Т. Бозбаева-Хунг, Г.Қ. Досмамбетова, Б.О. Салыхова, Ә.Ж. Хазимова

Қ Қазақ тілі: Ортадан жоғары деңгейге арналған оқулық. – Астана: 2017. – 340 бет.

ISBN

Әлемдік тіл үйрету тәжірибесінің кең тараған, озық әдістемелерін негізге ала отырып жазылған бұл оқулық үздіксіз білім беру моделі арқылы «Қазақ тілін шетел тілі және екінші тіл ретінде оқыту» әдістемесі негізінде әзірленген қазақ тілін оқытуға арналған типтік оқу-әдістемелік кешеннің құрамына енеді. Оқулық қазақ тілін меңгеру деңгейін бағалаудың Қазтест жүйесі мен Еуропалық стандарт деңгейлеріне сәйкес ортадан жоғары деңгейде оқитын топтарға ұсынылады.

Ұсынылып отырған оқулық қазақ тілін меңгерудің ортадан жоғары деңгейі (B2) бойынша әзірленген. Оқулықта коммуникативтік дағдыларды дамытуға негіз болатын сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша тілдік материалдар қамтылған. Тілдік қатынастың отбасы-тұрмыстық, мәдени-әлеуметтік, кәсіби-елтанымдық және қоғамдық салаларына сәйкес өзекті тақырыптарды қамтыған мәтіндер мен коммуникативтік тапсырмалар жүйесі тіл үйренушінің сөйлеу әрекетінің оқылым, тыңдалым, жазылым, айтылым түрлері бойынша тілдік дағдылары мен сөйлеу іскерліктерін қалыптастыруға бағытталған. Сонымен бірге, тыңдалымға арналған аудиомәтіндер мен тапсырмалар аудиодискіге жазылып, оқулыққа қосымша ретінде жеке ұсынылды.

Оқулық қазақ тілін шетел тілі немесе екінші тіл ретінде үйренушілерге, қазақ тілінің оқытушылары мен әдіскерлеріне, сондай-ақ жалпы қазақ тілін үйренемін деген оқырман қауымға арналған.

Учебник разработан на основе широко распространённых, передовых методик в практике обучения языку и является частью типового учебно-методического комплекса для обучения казахскому языку, разработанному по методике «Обучение казахскому как иностранному или как второму языку» через модель непрерывного образования. Учебник рекомендуется для групп, обучающихся на уровне выше среднего, соответствующем системе оценки уровня владения казахским языком Казтест и уровням Европейского стандарта.

Рекомендуемый учебник разработан для обучения казахскому языку на уровне выше среднего (B2). Здесь охвачен языковой материал, являющийся фундаментом развития коммуникативных навыков по видам речевой деятельности. Система коммуникативных заданий и текстов, которые отражают актуальные вопросы, соответствующие семейно-бытовой, культурно-социальной, профессиональной, сфере страноведения и общественной сферам языковой коммуникации, направлены на формирование у лиц, обучающихся языку языковых навыков и умений по таким видам речевой деятельности, как чтение, аудирование, письмо, говорение. Также как дополнение к учебнику предлагаются аудиоматериалы по блоку аудирование, которые были записаны на аудиодиск, и соответствующие задания.

Учебник предназначен для лиц, изучающих казахский язык как иностранный или как второй язык, преподавателей и методистов казахского языка, а также для широкого круга читателей, желающих обучаться казахскому языку.

МАЗМҰНЫ

I БӨЛІМ. ОТБАСЫ МӘСЕЛЕРІ

1-сабақ. Иссапарға барар алдында...	7
2-сабақ. Қимыл есімі	18

II БӨЛІМ. ТІЛ БІЛУДІҢ ПАЙДАСЫ

1-сабақ. Қарсылықты салалас құрмалас сөйлем	32
2-сабақ. Себеп-салдар сабақтас құрмалас сөйлем	43

III БӨЛІМ. ӘЛЕМ ТАҒАМЫ АЛДЫҢЫЗДА

1-сабақ. Ыңғайлас салалас құрмалас сөйлем	52
2-сабақ. Келісу, растау мәнді қыстырмалар	65

IV БӨЛІМ. БІЛІМДІ МЫҢДЫ ЖЫҒАР

1-сабақ. Күшейткіш демеуліктер	80
2-сабақ. Кезектес салалас құрмалас сөйлем	93

V БӨЛІМ. МҰРАЖАЙ: ТАРИХ ЖӘНЕ МӘДЕНИЕТ

1-сабақ. Талғаулы салалас құрмалас сөйлем	102
2-сабақ. -и, -дай/дей/тай/тей... жұрнақтары	115

VI БӨЛІМ. ОЛИМПИАДА ҰРАНЫ

1-сабақ. Төл сөз бен төлеу сөз	128
2-сабақ. Сөйлемнің бірыңғай мүшелері	145

VII БӨЛІМ. ЭКОЛОГИЯ

- 1-сабақ.** ... барғалы бері, ... барғалы жатырмын ... бара бастадым 156
- 2-сабақ.** Төл сөз бен төлеу сөз. Себеп-салдар және талғаулы салалас құрмалас сөйлем (қайталау) 173

VIII БӨЛІМ. НАНЫМ-СЕНІМДЕР

- 1-сабақ.** Түсіндірмелі салалас құрмалас сөйлем 186
- 2-сабақ.** Кезектес салалас құрмалас сөйлем 198

IX БӨЛІМ. ЕЛТАНЫМ

- 1-сабақ.** «ЭКСПО АСТАНА-2017» 209
- 2-сабақ.** Көрікті мекен 221

X БӨЛІМ. ЖҰМЫС ЖӘНЕ ЭТИКА

- 1-сабақ.** Мемлекеттік қызметші этикасы 231
- 2-сабақ.** Әріптес және достық 239

XI БӨЛІМ. АДАМ ЖӘНЕ ҚОҒАМ

- 1-сабақ.** XXI ғасыр адамы 249
- 2-сабақ.** XXI ғасыр жастары 257

XII БӨЛІМ. РЕСМИ-ІС ҚАҒАЗДАР

- 1-сабақ.** Жеке тұлғаға қатысты құжаттар 267
- 2-сабақ.** Ұжымдық құжаттар 276

ҚОСЫМША

- ГРАММАТИКАЛЫҚ АНЫҚТАҒЫШ** 287
- СӨЗДІК ҚОР** 305
- АУДИОМӘТІНДЕР** 318

АЛҒЫСӨЗ

Ұсынылып отырған қазақ тілін меңгерудің ортадан жоғары деңгейін (B2) оқытуға арналған оқулықтың екінші басылымы Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігі Тілдерді дамыту және қоғамдық-саяси жұмыс комитетінің тапсырысы бойынша Қазақстан Республикасының тілдерді дамыту мен қолданудың 2011-2020 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы аясында үздіксіз білім беру моделі арқылы «Қазақ тілін шетел тілі және екінші тіл ретінде оқыту» әдістемесі негізінде жарыққа шығып отыр.

Аталған оқулықтың бірінші басылымы Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Ұлттық тестілеу орталығымен 2012 жылы Қазақстан Республикасы Мәдениет және ақпарат министрлігі Тіл комитетінің тапсырысымен үздіксіз білім беру моделі арқылы «Қазақ тілін шетел тілі және екінші тіл ретінде оқыту» әдістемесі негізінде қазақ тілін оқытуға арналған типтік оқу-әдістемелік кешен ретінде жарыққа шыққан. Кешен қазақ тілінің бес деңгейлік (қарапайым, базалық, орта, ортадан жоғары, жоғары деңгей) оқулықтарынан тұрады. Оқулықтар қазақ тілін меңгерудің коммуникативтік тілдік құзыреттіліктерін анықтайтын 2015 жылы 24 қарашада Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігі Техникалық реттеу және метрология комитетінің №236-ОД бұйрығымен бекітілген қазақ тілін оқытудың талаптарын анықтайтын ҚР СТ 1926-2015, ҚР СТ 1928-2015, ҚР СТ 1929-2015, ҚР СТ 1925-2015, ҚР СТ 1927-2015 Қазақстан Республикасының ұлттық стандартының, Қазақ тілін оқытуға арналған бірүлгі бағдарламаның негізінде әзірленді.

2016 жылы бес деңгейлік оқулықтың тіл үйренушілер тарапынан жоғары сұранысқа ие болған қарапайым (A1) және базалық (A2) деңгейлеріне толықтырулар мен өзгерістер енгізіліп, екінші басылымы жарыққа шықты.

Ұсынылып отырған қазақ тілін меңгерудің ортадан жоғары деңгейін (B2) оқытуға арналған оқулықтың екінші басылымын әзірлеу барысында өңірлердегі тілдерді оқыту орталықтарының оқытушылары мен әдіскерлерінен оқулықтың мазмұнын жаңартуға, жетілдіруге байланысты ұсыныстары мен пікірлері негізге алынды.

Оқулық мазмұны белгілі бір тілді екінші тіл ретінде оқытудың халықаралық тәжірибелеріне сәйкес сөйлеу әрекетінің Тыңдалым, Оқылым, Жазылым, Айтылым сияқты түрлерін қамтиды.

Оқулық 12 бөлімнен тұрады. Әр бөлім 2 сабақты қамтиды. Әр сабақта жаңа лексикалық, грамматикалық тақырыптар ұсынылады. Алғашқы меңгерген ақпарат пен кейінгі меңгерген лексикалық бірліктердің бірін-бірі толықтырып, сөздік құрамда үздіксіз қолданысқа түсу барысында тіл үйренушінің меншігіне айнала беретіні ескерілді. Жаңа сөздермен таныстыру мақсатында оқулықтың соңында қазақша-орысша сөздік ұсынылып отыр.

Грамматикалық тақырып сөйлеу әрекетінің түрлерімен тығыз байланыста берілген, алайда грамматиканы терең меңгерту үшін жеке бір бөлік ретінде де қарастырылады. Грамматикалық тақырыпқа қатысты мәліметтер грамматикалық анықтағышта толық қамтылған.

Әр бөлім жаңа лексикалық қормен таныстырудан басталып, өткен тақырыпты еске түсіру тапсырмаларымен жалғасып, жаңа тақырып бойынша тапсырмалармен ұласады. Тапсырмалар жеке, жұппен және топпен орындауға негізделген, бір ерекшелігі «қазір және осында» қағидасы арқылы орындалады. Әрбір тапсырманың орындалуы бойынша үлгі берілген.

Жазылым әрекетін дамыту мақсатында шағын іс қағаздарының бірқатар үлгілерін бере отырып, бекітілген типтік формалары бойынша сөздіктің көмегімен ішінара толтыру тапсырмалары берілді. Ұсынылған тақырыптық суреттер мен түрлі үлгідегі сызбалар, елтанымдық деректер тіл үйренушілерінің айтылым әрекетін дамытуға негізделді. Тіл үйренушінің тыңдалым білігін дамыту мақсатында деңгейге сәйкес тыңдалым мәтіндері аудио таспалар арқылы жеке ұсынылды.

Құрметті әріптестер, мазмұны жағынан жетілдірілген, жаңа, өзекті тақырыптар қамтылған оқулықтың екінші басылымын ұсына отырып, ерекше ынта мен ықыласты талап ететін осындай қиын да, қызықты тіл үйрену ісінде осы оқулық өздеріңізге көмекші болады деп сенеміз.

Авторлардан

БӨЛІМ

1-САБАҚ

Іссапарға барар алдында
• *Әлемнің жеті кереметі*

2-САБАҚ

Қимыл есімі
• *Қазақстанның жеті кереметі*

6. Тиісті сөздерді қойып, сөйлемді толықтырыңыз.

1) айрықша 2) мұрагер 3) қуану 4) мәселе

- А. шешімі бар немесе жоқ іс.
 Ә. өмірде жақсы хабарды естігенде адамда болатын сезім.
 Б. ата-анадан, туысқаннан бір затты мұраға алып қалатын адам.
 В. «ерекше» сөзінің синонимі болып келетін сөз.

7. Сөздерді тіркестіріңіз.

1) мәселені	А) таңдау	7) мақтан	Д) қуану
2) жарасымды	Ә) асу	8) дүниетанымы	Е) тұру
3) құлақ	Б) шешу	9) балалық	Ж) тұту
4) намысқа	В) айналысу	10) үйлену	З) кең
5) жар	Г) отбасы	11) некеге	И) шақ
6) спортпен	Ғ) тию	12) балаша	Й) тойы

8. Тиісті сөздерді қойып, сөйлемді толықтырыңыз.

мәселені, ерекшелігі, мақтан тұтуы, айналысу, құлақ асу, таңдады, сезімтал, дүниетанымын, салып, нәзік, мұрагерің

- Отбасындағы **мәселені** бірігіп шешкен дұрыс.
- Менің ұлым журналист мамандығын
- Ерте үйленсең, ізіңді басар өзіңмен бірге өседі.
- Әрбір қазақстандық азамат өз Отанын керек.
- Бала тәрбиесімен әке де, ана да қатар керек.
- Ол араға он жыл туған жеріне қайта оралды.
- Танымдық бағдарламалар баланың кеңейтеді.
- Үлкендердің айтқан сөздеріне керек.
- Қыз бала, болып келеді.
- Әр отбасының өзіндік болады.

9. Төменде берілген мәтінге жауап беріңіз.

1. Теледидардан, журналдардан бала тәрбиесі туралы мақалалар мен хабарларды көресіз бе? а) иә ә) жоқ б) кейде	5. Сіз бір жұмыс істеп жатқанда балаңыз өз көмегін ұсынса қабылдайсыз ба? а) иә ә) жоқ б) кейде	Жауаптарда неше «иә», «жоқ», «кейде» жауаптары барын санаңыз. «Иә» деген жауап көп болса, онда сіз тамаша ата-анасыз. «Жоқ» немесе «Кейде» деген жауап көп болса, онда сізге балаңызға көп көңіл бөлу керек.
2. Балаңызбен жиі ойнайсыз ба? а) иә ә) жоқ б) кейде	6. Балаңызға тек қажет жағдайда ғана бұйрық бересіз бе? а) иә ә) жоқ б) кейде	
3. Бала тәрбиесімен жұбайыңыз екеуіңіз де айналысасыз ба? а) иә ә) жоқ б) кейде	7. Қоршаған орта баланың қалыптасуына ықпал етеді деп ойлайсыз ба? а) иә ә) жоқ б) кейде	
4. Денешынықтыру сабағы баланың физикалық өсуіне көмегін тигізеді деп ойлайсыз ба? а) иә ә) жоқ б) кейде	8. Балаңызға «Менің уақытым жоқ», «Мен жұмыс істеп отырмын» деген сөздерді жиі айтасыз ба? а) иә ә) жоқ б) кейде	